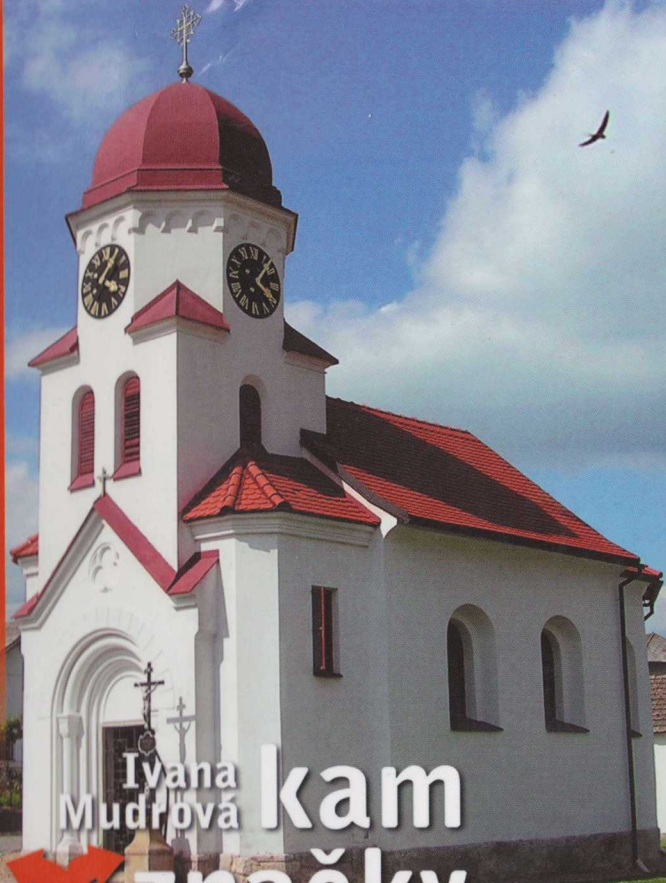

NAKLADATELSTVÍ LIDOVÉ NOVINY

Ivana Mudrová **kam**

**značky
nevedou III.**

a další podivuhodné cesty

➔ CESTA ZA „KAMENNÝMI DIVY KAMENNÉ“

Téměř přesně naproti Tasovu, avšak na druhém břehu řeky Oslavy, se zčásti na kopci i ve svažitém údolíčku rozkládá ves Kamenná. Název této starobylé obce, v pramenech připomínané již roku 1349, dokonale odpovídá skutečnosti: v okolí se doposud nacházejí četné bizarní kameny. Některé bohužel během staletí padly za oběť místnímu tradičnímu řemeslu – kamenictví, ale ještě jich dost zůstalo. Mnohé z těchto balvanů si zachovaly

i svérázná jména (Čertův kámen, Čertova ruka...) a provázejí je pozoruhodné legendy i místní historiky.

O pojmenování vsi i její kamenické minulosti hezky napsal do obecní kroniky v roce 1929 František Matoušek, zdejší učitel, správce školy a kronikář: „*Obec Kamenná jest nejvýchodnější vesnicí okresu Třebíčského. Název vesnice odvozen jest dle množství kamenů, které z půdy vyčnívají v rozsahu tu větším, jinde menším. Mezi těmito shluky vyčnívajících kamenů bývají vrostlé mocně rozvětvené keře lískové. Původ kamenů těchto v okolí i obci Kamenné vysvětliti se dá následovně: spodina kraje složena jest ze hmoty žulové barvy namodralé, těžce zvětrávající. Proto také půda katastru kamenského není přeúrodná, ježto žula sama ani dlouhotrvajícím zvětráváním neskýtá půdy úrodné (nedostatek živce). Ornice jest tudíž slabší vrstva, tak, že i pluh často tvrdou skálu – spodinu zachycuje. Lidé zdejší říkají, že je dole zmrzlo. Žula tato obsahuje a obsahovala v sobě četné tvrdé pecky, které zvětrávání vzdorovaly a vzdorují.*

Množství těchto kamenů, často malebně na sebe navalených, sestavených i v různé podoby daly u nás v obci vznik řemeslu kamenického, které hlavně v rodě Kundelově se udržuje. Vyrábí se u nás: koryta, sloupy k plotům, podstavce k pomníkům, veřeje ke dveřím, chlívům, mezníky a jiné.“

V obecní kronice se dále dočteme, že ves Kamenná již v první polovině 14. století podle písemných historických pramenů patřila pánům z Mostic (= z Mostiště u Velkého Meziříčí), zřejmě však vznikla o celé století dříve. Postupně pak náležela k meziříčskému panství (v letech 1437–1538), pánům z Pernštejna a od roku 1551 k Budišovu. Kromě „poddaného lidu robotního“ bývaly v Kamenné i dva svobodné zemanské dvorce, připomínané již ve 14. století, patřící rodům Buršíků a Dvořáků. Jejich potomci se ve vsi udrželi po staletí.

Kromě historické budovy **Buršíkova dvorce** (bývalých sedláků z čísla popisného 21), opatřeného tesaným letopočtem 1807, a **kapličky sv. Jana Nepomuckého** na návsi, nejsou přímo v obci žádné cennější stavební památky – o to poutavější objevy ale čekají v lese za vsí!

Kamennou sice prochází žlutá značka z Velkého Meziříčí do Pyšle (viz *samostatnou kapitolu*) a dále až k nádraží ve Studenci, avšak k nejzajímavějším místům v okolí Kamenné se už musíme vydat bez ní. Využijeme ji však alespoň k základní orientaci, nezbytné k nalezení dvou pozoruhodných cílů: starých kamenických slunečních hodin a bizarního Čertova kamene.

Nejprve vykročíme po žluté směrem na Pyšel a Studenec, ale hned za vsí, na rozcestí u litinového křížku poblíž hospodářské usedlosti, značku opustíme a odbočíme doleva na polní cestu. Jakmile se tato neznačená komunikace dotkne okraje lesa (po naší levé straně), zamiříme přes louku šikmo vpravo, asi sto kroků ke skupině kamenů viditelných na okraji lesa mezi břízkami. Na kamenné ploše zde objevíme vyrytou kružnici slunečních hodin (občas bývá uprostřed zapíchnutý klacík, aby vrhal stín a ukazoval čas; není-li tu, můžeme ho snadno pro ilustraci doplnit). Primitivní časomíra kdysi sloužila zdejším kameníkům, kteří opracovávali balvany na louce zvané Pod Salaší, k určování doby oběda a ukončení pracovní doby (proto také má jen dvě rysky a nikoliv celý ciferník).

Dříve, než se od kamenických slunečních hodin vypravíme dále za Čertovým kamenem, alespoň ve stručnosti si připomeňme nelehké řemeslo, jímž se v Kamenné kdysi živily celé generace. V poutavé knize *Kámen v rukodělné výrobě českého venkova*, zpracované kolektivem autorů pod vedením Zdenka Hanzla, najdeme zasvěcené informace týkající se nejen života a práce kameníků v lomech, ale též opracování přírodních bloků v okolí obcí, jak tomu bylo i v Kamenné:

„Izolované balvany (místně nazývané bludák, murák, mugle i jinak) představovaly snadno dostupný zdroj kvalitního materiálu, protože jejich vytěžení nevyžadovalo pracné a nákladné odstraňování stromového a křovinného porostu i skrývky (tj. půdy, svahové sutě a zvětralé horniny), a tím také nezbytné vstupní finanční náklady spojené s otevřením povrchových lomů... Ačkoli některé zprávy hovoří také o používání střelného prachu, kameníci tyto balvany zpravidla rozlamovali pomocí

velkých klínů a těžkých kladiv. Z rozměrného balvanu se prý získalo až 80 metrů krychlových kvalitního materiálu, a jeho rozlámaní a zpracování uživilo jednoho či dva kameníky i celý rok. Vytěžené kusy se opracovávaly na místě, nebo je – již částečně upravené – vozili kameníci domů, kde pak pod kůlnou práci dokončili. Kromě kamenických výrobků se kámen z izolovaných balvanů používal jako stavební materiál.

Kameníci se zpravidla nedoživali vysokého věku. Umírali především na nejrůznější plicní onemocnění, včetně tuberkulózy a „kamenických souchotin“ – silikózy, vyvolané zaprášením plic... Problémem byla také nestřídmá konzumace alkoholu, kterou byli kameníci pověstní. Zlovyk omlouvali velkou prašností, s kterou je spojeno opracování kamene: údajně pili proto, aby spláchli prach usazený v hrdle.“

Chudáci kameníci tedy rozhodně neměli snadný život – a v Kamenné tomu nepochybně nebylo jinak. Sami však svůj nelehký úděl brali s odvahou i humorem, a proto se s nimi u jejich starých slunečních hodin rozloučíme vesele: žertovnou kamenickou písničkou, zachycenou ve Fechtnerově rukopisném zpěvníku z roku 1898:

*Kamenická uniforma všem lidem známá,
hó, všem lidem známá, hó, všem lidem známá,
kalhoty jsou roztrhaný; košile žádná,
hó, košile žádná, hó, košile žádná.*

*Kameníci jsou chlapíci, dělat umějí,
oni s prachem, dynamitem jen zacházejí.
Kameníci jsou chlapíci, mají peněz dost,
že chodějí roztrhaný a pan mistr bos.*

Od slunečních hodin pokračujeme rovně přes velkou louku, jež se zanedlouho začne mírně svažovat k řece Oslavě (tu však ještě odtud nezahlédneme). Držíme se nejprve podél okraje lesa a pak zamíříme poněkud vpravo, kde se nakonec – téměř v závěru louky, na volném prostranství – objeví osamocený žulový balvan se zvláštní, výraznou prohlubní, o níž se říká,

SLUNEČNÍ HODINY STARÝCH KAMENÍKŮ NEDALEKO KAMENNÉ

že v ní sedával čert, když se rozhlížel po okolí a hledal novou oběť pro své nekalé rejdy. A při troše fantazie si zde docela dobře představíme pekelníka, vtěsnávajícího „pozadí“ do tohoto sedátka, jež je i hlavním znakem takzvaného **Čertova kamene**.

V nedalekém lese se můžeme pokusit nalézt ještě **kolomazné kameny** – velice neobvyklou technickou památku, připomínající malovýrobu kolomazi (ze směsi dehtu, vzniklého nedokonalým spálením smolného dřeva, a tuku, snad vepřového sádla), prováděnou mimo obec. V letech 2000–2002 bylo v okolí Kamenné znovuobjeveno několik těchto **plochých začernělých kamenů**, opracovaných do jakéhosi **trychtýře**. V porostu jsou však takřka neviditelné, a nebýt místních názvů (U Kolomazňáku, U Kolomazné pece), možná by je už nikdo nenašel... Více se touto pozoruhodnou technickou památkou (i jinými zajímavostmi) zabývají skvěle zpracované internetové stránky obce.

Chceme-li poznat ještě další pamětihodnosti Kamenné, musíme se opět vrátit do vsi, a pak zamířit po silnici na sever (směr Tasov). Asi půl kilometru za obcí, nedaleko místního dřevozpracujícího závodu, si po levé straně povšimneme kamenného křížku. U něho odbočíme ze silnice a dáme se po neznacené vozové cestě vlevo do polí; poblíž se již tyčí zalesněný **Roušov vrch** (462,6 metru). Na jeho úpatí, asi sedmdesát metrů na okraji přilehlé louky se vlevo, mezi křovisky pod vzrostlým ovocným stromem, ukrývá **rozměrný balvan se zvláštní prohlubní uprostřed a „odtokovou drážkou“**, označovaný jako **obětní kámen**. Znal ho prý i básník Jakub Deml, který také údajně tvrdil, že jde o dávné **pohanské obětiště** posvátných zvířat, jejichž krev kdysi odtékala rýhou na kameni. Podle místní tradice k tomuto balvanu vodíval i návštěvy, které za ním přijížděly do Tasova: nejen básníka Otokara Březinu (což je pravděpodobné), ale prý i Vítězslava Nezvala (o tomto tvrzení si však dovolíme mírně zapochybovat...).

Jisté však je, že Jakub Deml kameny svého rodného kraje opravdu dobře znal – a miloval je. Svědčí o tom i zmínky v jeho

sugestivních textech: „Červnové, vroucně modré nebe, na něm bílý oblak jako plachetní loď jedoucí do Kolchidy pro zlaté rouno a kolem oblaku kroužící aeroplány vlaštovek a bílých holubic. A toto nebe a ten oblak a ti ptáci zrcadlí se v řece, do které z obou stran zbožně sestupují staří poutníci, balvany žulové v průvodu sosen, smrků, olší a vrb...“ nebo „...v slunci tančily břízy s vlasy rozčesanými a z živných, silných a rodivých hlubin země se vynořovaly šedé hlavy balvanů, prorocky se rozhlížejíce, jak daleko ještě je doba, aby se zakročilo. Otokar Březina dal jim jméno ‚Velrybové mocní‘ a už nikdo jim ho nevezme.“ A hlavní postavou Demlovy prózy Šuler (z knihy Česno) je dokonce starý, rázovitý kameník zhotovující „studýnku“ pro jeho zahradu! Vřelá láska ke kamenným strážcům básníkovy rodiště se odrazila i ve vztahu k dílům sochaře Františka Bílka: „Byl jsem jak omráčen, neboť v tom věnci a skupinách postav vykřiklo ke mně tajemství mého balvanovitého kraje, tajemství mých rodných hor, nad kterým jsem se zastavoval jako dítě a mladík, jemuž víc a více jsem porozumíval, protože tu mluví naše země bolestí a žízni svou od věků do věků,“ napsal mu Deml v dopise ze 7. července 1904. „V rodných svých skálách vidím teplé otisky rukou a srdcí svých předků bolestných...“

I poslední zajímavostí Kamenné, k níž se vypravíme, bude balvan: takzvaná **Čertova ruka**, nacházející se v nejvyšším bodě v polích po levé straně silnice do Budišova, asi kilometr západně za obcí. Údajně se na jeho povrchu nachází **otisk ďáblovy ruky** (ale upřímně řečeno: takovýchto prohlubní objevíme i na jiných kamenech dost...). Podle místní pověsti ve vsi kdysi žili a neustále se hašteřili dva bohatí, ale lakomí sedláci. Jeden z nich, jménem Klát, se nakonec spolčil i se samotným ďáblem, po němž za duši, kterou mu upsal po devíti letech, požadoval nadlidskou práci: měl na soupeřovo pole za jedinou noc nanosit obří balvany a tak ho zničit. Kdyby to však nestihl, měl Klát ještě dalších devět let k dobru, než by šel do pekla... A to se také stalo. Vychytralý sedlák totiž schoval do pytle kohouta, a když už se blížilo ráno a téměř všechny balvany byly na místě, ještě před rozedněním ho vytáhl. Rozespálý pták

předčasně zakorhal – a pekelník svou práci neodvedl včas! Ze vzteku, že byl obelstěn a na duši bude muset čekat, udeřil ďábel posledním kamenem o zem a navždy v něm otiskl dlaň... Klát se radoval, že podvedl čerta i zničil svého soka, ale došlo i na něj: po osmnácti letech od události prý záhadně zmizel – dozajista v pekle.

Celou produkci Nakladatelství Lidové noviny Vám nabízí:
VINOHRADSKÉ KNIHKUPECTVÍ
Jana Masaryka 58, 120 00 Praha 2
tel.: 224 250 365
e-mail: knihkupectvi@nlm.cz, www.nlm.cz

kam značky nevedou III.

Ivana Mudrová

Obálku navrhl a knihu
graficky upravil Tomáš Didunyk
Fotografie Ivana Mudrová a Karel Sejk
V roce 2007 vydalo NLN, s. r. o.,
Nakladatelství Lidové noviny,
Jana Masaryka 56, 120 00 Praha 2
Vydání první
Odpovědná redaktorka Hana Pešinová
Sazba a reprodukce NLN, s. r. o.
Vytiskla tiskárna EKON, družstvo,
Srážná 17, 586 01 Jihlava
Doporučená cena včetně DPH 199,- Kč

Také pro třetí volné pokračování úspěšné vlastivědné knížky Ivany Mudrové je charakteristické, že není klasickým průvodcem, ale ani samostatným literárně-historickým dílem. Zavede čtenáře opět do míst, jimž se turistické trasy vyhýbají, nebo jsou značená, ale unikají pozornosti. Představí i známější lokality či města, ale zcela neobvykle – s dávnými i současnými příběhy lidí, jež se v kraji odehrály.

Na sedmdesát námětů k podivuhodným výletům provázejí úryvky z literatury a starých turistických průvodců, ale také básně či ukázky z dopisů a vzpomínek osobností, jejichž osudy jako by stále zůstávaly zaklety v krajinách, k nimž kdysi náležely.

Ze Sedlčanska a okolí Slapské přehrady autorka prochází Českou Sibiří (v návaznosti na druhý díl knihy) dále na Tábořsko a Pehřimovsko, a poté již zamíří na Moravu, kde na Jihlavsku, Třebíčsku a v okolí Velkého Meziříčí objevuje další jedinečná zákoutí.

www.nln.cz

9 788071 068914